

УДК 811.111-112

КОНЦЕПТУАЛЬНІ КОРЕЛЯТИ РЕФЕРЕНТА *КРИЗА*, УТВОРЕНІ ЗА ПОСЕССИВНОЮ СХЕМОЮ (на матеріалі англомовного газетного дискурсу)

М.Ю. Сальтевська (Харків)

У статті виявлені базові кореляти референта КРИЗА, утворені за посесивною схемою у сучасному англомовному газетному дискурсі. Встановлений їх аксіологічний потенціал. Базовий онтологічний корелят ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ має предметні (ПРЕДМЕТ, що складається з ЧАСТИН/ БУДІВЛЯ/ ЗАЧИНЕНІ ДВЕРІ) біоморфні (ЖИВА ІСТОТА/ РОСЛИНА) й феноменальні специфікації (ХМАРА)/ ЦУНАМІ/ ЯДЕРНИЙ ВИБУХ). Кореляти реалізують негативну утилітарну оцінку.

Ключові слова: англомовний газетний дискурс, концептуальний корелят, концептуальний референт КРИЗА, оцінка, специфікація.

М.Ю. Салтевская. Концептуальные референты, образованные за посессивной схемой (на материале англоязычного газетного дискурса). В статье выявлены базовые корреляты референта КРИЗИС, образованные за посессивной схемой в современном англоязычном газетном дискурсе. Установлен их аксиологический потенциал. Базовый онтологический коррелят ФИЗИЧЕСКИЙ ОБЪЕКТ имеет предметные (ПРЕДМЕТ, СОСТОЯЩИЙ ИЗ ЧАСТЕЙ/ ЗДАНИЕ/ ЗАКРЫТАЯ ДВЕРЬ), биоморфные (ЖИВОЕ СУЩЕСТВО/ РАСТЕНИЕ) и феноменальные спецификации (ТУЧА/ ЦУНАМИ/ ЯДЕРНЫЙ ВЗРЫВ). Корреляты реализуют негативную утилитарную оценку.

Ключевые слова: англоязычный газетный дискурс, концептуальный коррелят, концептуальный референт КРИЗИС, оценка, спецификация.

M.Y. Saltevskaia. Conceptual referents, created on the basis of the “having” schema metaphors of crisis (based on the contemporary English newspaper discourse). The article establishes the basic conceptual correlates of the referent CRISIS, created on the basis of the “having” schema in the contemporary English newspaper discourse. It also brings to light the evaluative potential of the correlates. The basic ontological correlate PHYSICAL OBJECT has object (OBJECT, that has PARTS/ BUILDING/ CLOSED DOOR), biomorphic (LIVE BEING/ PLANT), phenomenal elaboration (CLOUD/ TSUNAMI/ NUCLEAR EXPLOSION). The correlates realise negative evaluative potential.

Key words: English newspaper discourse, conceptual correlate, conceptual referent CRISIS, elaboration, evaluation.

М е т о ю статті є встановлення корелятів концептуального референта КРИЗА, утворених за посесивною моделлю у сучасному англомовному газетному дискурсі.

А к т у а л ь н і с т ь дослідження зумовлена, по-перше, значущістю об'єкта дослідження, концепту КРИЗА, у життєдіяльності сучасного англомовного соціуму, а по-друге, – застосуванням новітніх когнітивно-дискурсивних методик, що дозволяють виявити

концептуальні кореляти КРИЗИ, утворювані за посесивною схемою у сучасному англomовному газетному дискурсі.

Об'єктом розгляду є концептуальні кореляти референта КРИЗА, а предметом – лінгвальні засоби їх реалізації у сучасному англomовному газетному дискурсі.

Попри статус міждисциплінарного об'єкта аналізу – концепту КРИЗА – його метафорична інтерпретація ще не була об'єктом комплексного лінгвістичного дослідження у когнітивно-дискурсивному ракурсі, що визначає новизну роботи.

Матеріалом дослідження є 500 фрагментів сучасного англomовного газетного дискурсу, що актуалізують когнітивні метафори КРИЗИ.

Суть когнітивної метафори полягає у проясненні одного концепту посередництвом іншого [5, с. 203]. Метафоризація заснована на взаємодії двох структур знання, які називають концептуальним референтом або цариною цілі, маючи на увазі концепт, що осмислюється, та концептуальним корелятом або цариною мети, апелюючи до концепту, в термінах якого він осмислюється [5, с. 245].

Когнітивні трансформації царини джерела описуються в термінах метафоричних кореляцій – *лінгвокогнітивних процедур* розширення (*extension*), специфікації (*elaboration*), редукції (*questioning*) і комбінування (*combining*) [4, с. 67–70]. Процедура *розширення* пов'язана з введенням в царину джерела нового елемента, який не “висвітлюється” у базовій конвенціональній кореляції. Суть процедури *специфікації* полягає в деталізації її конвенціонального елемента. Процедура *комбінування* активує декілька концептуальних метафор, об'єктивованих у дискурсі одним образним метафоричним виразом. У результаті процедури *редукції* валідність елемента царини джерела ставиться під сумнів, у результаті чого цей елемент не може бути застосованим до царини цілі.

У дискурсі метафори реалізуються словосполученнями і реченнями у контексті висловлень. Інформація, репрезентована словосполученнями і реченнями як матеріальними формами організується за певними ономасіологічними моделями, іншими словами, – подієвими схемами [3; 1, с. 3–14]. Однією з них є посесивна схема.

Посесивна схема лежить у підґрунті, насамперед, іменникових підрядних словосполучень з прийменником *of* (N2 of N1), де референту *crisis* (N1) приписується наявність тієї чи іншої характеристики за схемою [ДЕХТО/ДЕЩО-той, хто володіє має ДЕХТО/ДЕЩО-об'єкт володіння]. При цьому посесивна схема конкретизується у трьох специфікаціях: партитивності [ДЕХТО/ДЕЩО-ціле має ДЕЩО-частину], інклюзивності [ДЕЩО-контейнер має ДЕЩО-вміст] і власності [ДЕХТО/ДЕЩО-власник має ДЕХТО/ДЕЩО-власність].

Найбільш типовою для досліджуваних метафор є схема партитивності, наприклад: *the heart of the crisis, the side of the crisis, the height of the crisis* тощо. Метафори, утворені на основі партитивності становлять собою особливий вид метафоричної асоціації – **метафтонімію** [2], оскільки закорінені на метонімічному відношенні ЧАСТИНА-ЦІЛЕ.

Разом з тим, реалізація посесивних відношень в аналізованому дискурсі не обмежується лише конструкціями з *of*. Вони можуть реалізовуватися також словосполученнями з іншими прийменниками, реченнями з предикатом *to have* (N1 has N2) або імплікуватися контекстом речення чи більшого за речення структурного фрагменту дискурсу.

Лінгвальні засоби, утворені на основі посесивної схеми, у контексті досліджуваного дискурсу реалізують базову онтологічну метафтонімію КРИЗА є ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ (ЧАСТИНА ОБ'ЄКТУ → ЦІЛИЙ ОБ'ЄКТ), яка має предметні, біоморфні й феноменальні специфікації, а також базову структурну метафору КРИЗА є СТРУКТУРОВАНИЙ ПРОСТІР та образ-схему КОНТЕЙНЕР-ВМІСТ КОНТЕЙНЕРА.

Базова **онтологічна метафтонімія** КРИЗА є ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ актуалізується словосполученнями типу *the height of the crisis* [**height** – measurement from the base to the top ME [NSOED – вимір від низу до верху]]:

- (1) *The 50 biggest banks and financial institutions in the United States, including as many as 15 foreign-owned companies, will face a new levy on their assets for at least ten years to help to recover an estimated \$90 billion (£55.3 billion) of taxpayer money used to bail out banks and other corporations at the height of the financial crisis (Times, Jan 14, 2010).*

Наявність виміру приписується референту на основі схеми партитивності: будь-який фізичний об'єкт має такий вимір, як висота. І хоча висота не є у буквальному сенсі частиною фізичного об'єкта, вона є його невід'ємною властивістю і в аналізованому випадку становить собою ту ознаку, яка метонімічно репрезентує весь об'єкт: метафора КРИЗА є ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ побудована на метонімічному зв'язку ВИМІР (ВИСОТА) → ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ і тому аналізовану метафору слід охарактеризувати як метафтонімію. У контексті дискурсу референт *crisis* набуває **предметних специфікацій**.

Словосполучення *under the strain of crisis* актуалізує специфікацію базової метафори КРИЗА є ВАЖКИЙ ПРЕДМЕТ (ТЯГАР): за схемою партитивності референту *crisis* приписується наявність такої невід'ємної властивості предмета, як “вага”, адже **strain** означає [pressure or exigency that makes severe demands on one's strength ME [NSOED] – тиск чи критичне навантаження, що стає суворим випробуванням чиїмсь силам], а прийменник **under** додає до ситуації просторовий орієнтир “низ”, що вказує на плачевне положення людей, що потерпають від кризи:

- (2) *Crisis claims Icelandic cabinet. Iceland's coalition government has collapsed under the strain of an escalating economic crisis* (<http://news.bbc.co.uk>).

За тією ж схемою партитивності референт *crisis* наділяється такою характеристикою предметної сутності, як “наявність складових частин” за допомогою лексеми *a bit* [a small piece, a fragment of something OE [NSOED] – маленький шматочок, фрагмент чогось] у словосполученні *a bit of a crisis*:

- (3) *Maybe she's going through a bit of a crisis to do with her age and where she is in her life* (Sunday Times, Jan 13, 2009).

Словосполучення *an exit from crisis* за тією ж схемою приписує референту *crisis* наявність ВИХОДУ й відтак уподібнює його БУДІВЛІ, утворюючи предметну специфікацію базової метафтонімії ФІЗИЧНИЙ ОБ’ЄКТ:

- (4) *European governments are pointing in very different directions as they debate an exit strategy from the global financial crisis. Despite European Union efforts to coordinate economic policy, there are clear signs that **the main E.U. economies will charge off in disarray toward separate exits*** (New York Times, Jun 29, 2009).

Метафтонімія тут є розгорнутою: партитивна схема, втілена словосполученням *an exit from crisis* [*exit* – a means of egress, esp. from a public building L17 [NSOED] – вихід, особливо з публічної будівлі], підтримується наступним реченням, де йдеться про те, що економіки країн ЄС попрямують до різних виходів.

У іншому контексті словосполучення *the deadlock in crisis* [*deadlock* – a lock which opens and shuts only with a key M19 [NSOED] – замок, який відкривається і зачиняється лише за допомогою ключа] дозволяє асоціювати референта *crisis* з такою частиною БУДІВЛІ, як ЗАЧИНЕНІ ДВЕРІ й у такий спосіб утворює *специфікацію* предметної метафтонімії БУДІВЛІ:

- (5) *International mediators headed by European Union foreign policy chief Javier Solana failed to break the deadlock in Ukraine's political crisis on Wednesday and agreed to hold more talks once the Supreme Court has ruled on the country's disputed presidential election* (Financial Times, Dec 1, 2004).

Окрім предметних, метафтонімія КРИЗА є ФІЗИЧНИЙ ОБ’ЄКТ має також *біоморфні специфікації*.

Словосполучення *a side of crisis* [*side* – either of the two surfaces or parts of the human trunk between the left or right shoulder and the corresponding hip; the analogous part of an animal's body OE [NSOED] – бік як частина тіла людини або тварини] за схемою партитивності приписує референту *crisis* наявність відповідної анатомічної характеристики тіла, що уподібнює його ЖИВІЙ ІСТОТІ:

(6) *Trying to find a bright side of financial crisis* (Financial Times, Sep 25, 2008).

Аналогічним чином словосполучення *the heart of the crisis* [**heart** – the hollow muscular bodily organ which in vertebrates keeps up the circulation of the blood OE – порожнистий м'язовий орган тіла, який підтримує циркуляцію крові хребетних] за схемою партитивності приписує референту *crisis* наявність серця й у такий спосіб також уподібнює його ЖИВІЙ ІСТОТІ:

(7) *The heart of this financial crisis is that too many banks and other financial institutions simply stopped lending money* (Financial Times, Apr 14, 2009).

(8) *LONDON—A distant alarm bell may be starting to ring at the European Central Bank after data showed the euro zone's inflation rate is rising, manufacturing is powering ahead, unemployment is easing and the economic recovery is spreading to countries at the heart of the currency area's debt crisis* (Wall Street Journal, Mar 1, 2011).

Метафтонімії, репрезентовані контекстами (7) і (8), побудовані на таких асоціаціях: метонімічній ЧАСТИНА ТІЛА (БІК/СЕРЦЕ) → ЖИВА ІСТОТА і метафоричній КРИЗА є ЖИВА ІСТОТА.

У контексті (9) референту *crisis* за допомогою предиката *to have* приписується наявність коренів [**root** – the colourless, usu. underground, part of a plant ME [NSOED] – безколірна, звичайно підземна частина рослини]. У такий спосіб корелятом концептуального референта КРИЗА стає РОСЛИНА:

(9) *Because in the wake of the biggest financial crisis since World War II, a crisis that has its roots in irresponsible banking, amplified by the free movement of capital and light-touch regulation, Europeans haven't flocked to left-leaning or socialist politicians pledging to reverse the market liberalization and financialization of the past two decades* (Wall Street Journal, Feb 22, 2011).

Метафтонімія тут утворюється на основі партитивної метонімічної схеми ЧАСТИНА (КОРЕНІ) → РОСЛИНА і метафоричної асоціації КРИЗА є РОСЛИНА.

Окремому розгляду підлягають метафоричні і метафтонімічні специфікації, які називаємо **феноменальними**, оскільки вони уподібнюють КРИЗУ певним ЯВИЩАМ, як природним, так і спричиненим людиною.

Так, словосполучення *the cloud of crisis* [**cloud** – a mass of visible condensed water vapour suspended in the atmosphere ME [NSOED] – видима маса конденсованого водяного пару в атмосфері] уподібнює КРИЗУ такому ПРИРОДНОМУ ЯВИЩУ, як КОНДЕНСАТ ВОДЯНОГО ПАРУ. Уподібнення здійснюється на основі схеми інклюзивності: [ХМАРА-КОНТЕЙНЕР має ВМІСТ-ПАРУ]:

(10) *Schwarzenegger, who sailed into office on a wave of popularity in 2003, will leave in 2011 – barred by term limits from running again – under the cloud of the nation's worst budget crisis* (New York Times, Jun 21, 2009).

У цьому випадку онтологічна метафора діє синкретично з орієнтаційною, втіленою прийменником *under* (під), який підсилює **негативну утилітарну оцінку** метафори, реалізовану референтом, оскільки орієнтир “низ” в англomовній лінгвокультурі має негативні аксіологічні асоціації.

Словосполучення на кшталт *the wave of crisis, the fallout from crisis* уподібнюють КРИЗУ – ПРИРОДНИМ і СПРИЧИНЕНИМ ЛЮДИНОЮ КАТАКЛІЗМАМ.

Так, *the second wave of crisis* [**wave** – any of the series of long coastal rollers which follow each other at regular intervals and break on the shore OE [NSOED] – один із серії довгих прибережних накатів, що сліднують один за одним з регулярними інтервалами і розбиваються об берегову лінію] актуалізує такого корелята, як ЦУНАМІ, оскільки лише у випадку цунамі хвилі нумеруються і ця нумерація має принципове значення: за першою хвилею завжди йде друга, як правило, більш масштабна:

(11) *In fact, this will be the second wave of Russia's current economic crisis* (Telegraph, Aug 28, 2009).

Словосполучення *the fallout from crisis* [**fallout** – airborne radioactive debris from a nuclear explosion M20 [NSOED] – радіоактивні продукти ядерного вибуху, що транспортуються повітряним шляхом] уподібнює КРИЗУ – ЯДЕРНОМУ ВИБУХУ.

(12) *After more than a week of largely upbeat financial results from banks and brokerages, the markets got solid reminders that the fallout from the home-lending crisis isn't over* (Wall Street Journal, Jan 25, 2011)

У обох випадках метафтонімії утворюються на базі схеми партитивності, хоча частина-ціле як найбільш типовий метонімічний зв'язок дещо специфікується: як ціле й один із проявів цілого: ХВИЛЯ є проявом ЦУНАМІ; РАДІОАКТИВНІ ВІДХОДИ є проявом ЯДЕРНОГО ВИБУХУ. Відтак, ці метафтонімії пробудовані на таких асоціаціях: метонімічний ОДИН із проявів ЦІЛОГО (ХВИЛЯ/РАДІОАКТИВНІ ВІДХОДИ) ЦІЛЕ (ЦУНАМІ/РАДІОАКТИВНИЙ ВИБУХ) і метафоричний КРИЗА є ЦУНАМІ/РАДІОАКТИВНИЙ ВИБУХ.

Обидві метафтонімії реалізують **негативну утилітарну оцінку** “шкідливо”. Концептуальний корелят значно підсилює цю оцінку, додаючи в останньому випадку до утилітарного ще й морально-етичний смисл.

Таким чином, посесивна схема лежить в основі базової онтологічної метафтонімії КРИЗА є ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ (ЧАСТИНА ОБ'ЄКТУ → ЦІЛИЙ ОБ'ЄКТ), закоріненої на метонімічній асоціації ЧАСТИНА → ЦІЛЕ.

Метафтонімічний корелят ФІЗИЧНИЙ ОБ'ЄКТ має предметні (ПРЕДМЕТ, що складається з ЧАСТИН/ БУДІВЛЯ/ ЗАЧИНЕНІ ДВЕРІ), біоморфні (ЖИВА ІСТОТА/РОСЛИНА) й феноменальні специфікації (КОНДЕНСАТ ВОДЯНОГО ПАРУ (ХМАРА)/ ЦУНАМІ/ ЯДЕРНИЙ ВИБУХ).

Метафтонімічні кореляти ХМАРА/ ЦУНАМІ/ ЯДЕРНИЙ ВИБУХ реалізують негативну утилітарну оцінку, а корелят ЯДЕРНИЙ ВИБУХ – також негативну етичну оцінку, посилюючи негативний аксіологічний потенціал референта КРИЗА.

Перспективи дослідження вбачаємо у встановленні корелятив референта КРИЗА, утворених за іншими подієвими схемами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жаботинская С.А. Ономаσιологические модели и событийные схемы / С.А. Жаботинская // Вісник Харків. нац. ун-ту імені В.Н. Каразіна. – 2009. – № 837 – С. 3–14.
2. Barcelona A. Clarifying and applying the notions of metaphor and metonymy within cognitive linguistics: An update / Antonio Barcelona // Metaphor and Metonymy in Comparison and Contrast / [ed. by René Dirven and Ralf Pörrings]. – Berlin and New York : Mouton de Gruyter, 2002. – P. 207-274.
3. Dirven R. Cognitive Exploration of Language and Linguistics / René Dirven, Marjolyn Verspoor. – Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 1998. – 301 p.
4. Lakoff G. More than cool reason: A field guide to poetic metaphor / G. Lakoff, M. Turner. – Chicago; London : The University of Chicago Press, 1989. – 230 p.
5. Lakoff G. The contemporary theory of metaphor / G. Lakoff // Metaphor and thought / [ed. A. Ortony] / George Lakoff. – Cambridge : Cambridge University Press, 1993. – P. 202–251.